

ANDRIJA DABOVIĆ

Split

Svjetlosni signali

Kao ilegalac često sam navraćao u kolibu na brežuljku kod Mare i njena dvogodišnjeg sinčića Stona da malo predahnem jer je baš tuda nadirao put od Zaliva pravo u Zalaze gdje bih prisustvovao sastanku koji je vodio sekretar partijskog komiteta.

Tako i ovog puta, u neko doba banuh zadihan i otčušnuh prućem spletena vratanca avlije. Nađoh se pred kolibom iz čijih je pukotina lizala prigušena mlaka svjetlost s gola ognjišta. Čim čvoknuh na laka jelova vrata, prenu me jecaj žene i zastadoh bez daha. Oslušnuh. »Koji joj je bog«, pomislih i lagano otškrinuh vrata.

— Šta je Mare — rekoh bez pozdrava — šta se dogodilo, jadnice?

Ona samo duboko othukne, odmahne rukom, zabaci izlizanu pregaču i bolećivo me upi zamagljenim očima.

— Zašto plačeš, ženo, je l'?

— Nesreću čekam — prozbori ona — Malog čekam, a nema ga, još ga nema . . . A on, moj Stono, vidi, neće zore zoriti . . . pusta vrućina . . . obloge mećem, ne pomaže moj . . . moj . . .

Sinčić Stono bio je užlijebljen u krevetić u uglu i zaprškanih krpama kao kruh pod saćem sa žeravicom u očima. Kad sam ga onako ovlaš dotakao prstima po orošenom čelu, upitah je otkad je bolestan i šta bi mu moglo biti. Umjesto odgovora ona samo sleže gradelastim ramenima i stade da jeca dotičući mališana po čupercima plave, sitne kosice, zatim pogleda tamo u daljinu, u tamu, kroz okvir prozorčića odakle se za dana prosipao izvanredan pogled uskim Zalivom.

— I još ga nema — žalosno istisnu — baš je lažov lažovski. Progovarala je kao bez svake snage i volje, ali s dubokim osjećajem punim nade i sve jednako upravljala pogled u prozorčić. Tek mi je tada sinulo. To ona čeka svjetlosni signal kojim se uvijek u noći oglašava doktor Mali (tako su ga zvali s obzirom na njegov uzrast) s one druge strane Zaliva, s tačno određenog mjesta. Zatim bi strpljivo sačekao barku i evo ga . . . začas ovamo . . . Kao da ga i sada svom jasnoćom vidim s nabubrelom tašnicom i okačenim slušalicama, nasmijan, vesela a nikad ispravna lica. Da, takvog ga dobro poznajem jer sam ga sretao u gudurama, zaseocima, izbama, vrleti planina, po kiši, snijegu, blatu, suncu, ali uvijek među ljudima i uvijek nepromjenljivo istog. Čudan je to čovjek: »Sve će biti dobro«, govorio bi uvijek s lakim osmijehom na licu.

— Doći će Mali — ote mi se.
— Nek ga davo . . . — jecala je žena — šta će mi . . . šta će mi sutra . . .

— On je, znaš, čovjek od riječi, znaš . . .
— Znam — reče Mara, buljeći u četvrtastu, uokvirenu ramu prozorčića, a onda se lako pomjeri i tiho upita:

— Kud si pošao, Jure?
— U Zalaze, gore, znaš.
— Jesi l' gladan?
— Pa brnuo sam onako nešto — lagao sam — dug je put, Maro i morem, eto, poći.

— Neka, Jure — mrmrljala je slomljena nemirom, s pogledom prikovanim u prozorčić kao da otud iz daljine očekuje kakvo čudovište.

— A doći će Mali, kažeš, a?
— Ma sigurno, mislim.
— Nema, pa nema signala!
— Biće da je zakasnio, tko to zna . . . Rat . . .

Trenutak ćutanja.

One iste noći kada je Marin muž odlazio po zadatku Partije u ambis planine, naišao je i doktor Mali u zadnji čas i donio pregršt paketića rekavši mu da to po cijenu žive glave odnese u štab odreda. Tu se samo trenutak zadržao, a Mare ga je ispitivački pogledala, slušajući njegove riječi koje su je pokatkad mučile jer je silno željela da i ona nešto kaže doktoru, ali nije bila sigurna da li će baš pogoditi ako mu šta reče, pa je kao djevojčica nevješto stala da namješta pogled i usta da što ljepše, pristojnije progovori s doktorom.

— Bi l' izio nešto doktore? — najednom se začudi sebi i nespretno se primače doktoru.

On je samo blago pogleda i nasmiješi se:

— A šta ima?
— Jaje.
— O!

I Mare najednom poskoči u prikrajak kobile, zgrabi poleglu kokoš i podiže je, ali u toplom, od slame runjavom ležištu nije bilo jajeta, stoga prijekorno pogleda kokoš koja se trže i zakvoća kao da se s njom zbog nečega svađa, a Mare joj vješto nabode mali prst odostrag i reče, kao da s kokoškom zaključuje ugovor, da je jaje na pomolu samo treba još malo pričekati. Kokoš ljutito zalepeće krilima, zagraja i naricaojući skrevelji se u svoje ležište. Smiri se. Zadrjema.

Toj vještini nasmija se doktor, a Maru prošara crvenilo po namrštenom, nevješto nasmijanom licu, ne znajući ruga li se to on ili se divi njenoj vještini.

— Djetetu daj jaje — reče doktor pozdravljajući se i brzim, sitnim koracima s nabubrelom tašnicom odmače sesokom stranputicom. Sve do ivice šumarka Mare ga je pogledom pratila, a onda kao da nešto duboko zažali, tiho istisnu: — Ode!

Kako se ti neznatni detalji ponekad čudno ukorijene u sjećanju, pomislih i naglo se trgnuh kao u nekōm čudnom snu, jer Mare zagraja.

— Eno ga! . . . Eno ga! . . . Kao sumanuta, kao prepodena, kao pobenavila, kao pijana ponavljala je te riječi.

— Svjetlosni signal — rekoh i pogledah u daljinu.

— Signal — reče veselo — Eno ga . . . eno ga!

Trenutak smo oboje promatrali svjetlosni treptaj, što je zaista bio znak, dobar znak da je tamo doktor Mali.

A tko će ga prevesti ovamo — zabrinuto će Mare — zakasnio je više od cijele jedne ure.

I stade da molećivo pilji u mene.

— Ma nemam kad, ženo — ozbiljno rekoh — Čekaju me u Zalazima, jadvnice.

U mislima sam se slamao. Šta da uradim? Ako zakasnim, sekretar će me sigurno naribati, a ako ne pođem po doktora, dijete može do zore da izgine. Odluku sam brzo donio:

— Oдох — rekoh — pospremi kuću!

* * *

Trkom sam grabio niz brežuljak da se što prije vratim s doktorom, ali me čekala pomisao hoće li onaj stari veslač Jakov koji sa svojim gucem prevozi ljude i stoku s jedne strane Zaliva na drugu i ovo veće biti aktivan. Dobro sam znao i to da je bio zadužen da prevozi i doktora Malog u svako doba dana i noći s obzirom da on jedini ukraj Zaliva ima taj šljapavi guc i stečeno povjerenje. I zato sam žurio, misleći na Jakova i njegov guc, pa kad sam, nabockan koštrikom, sletio puteljkom na žalo s krupnim šljunkom, zašepetljao sam kao pijan samom ivicom morske obale i tačno stigao pred kućicu, potleušicu koja, činilo se, kao da je s okolnim kamenjem srasla.

Prigušenim dahom, lagano sam dva-tri puta čvoknuo o niski, drveni prozorčić s izgledom na more koji je ličio na stare morske škrinje. I kad sam opet čvoknuo, samo nešto jače, prvo se začuo prigušen kašalj kao iz dubine, a zatim odmjeren i lijen Jakovov glas:

— Tko je

— Brzo, Jakove — govorio sam pred napuklom daskom prozorčića tako molećivo kao pred zaboravljenom ispovjedaonicom, osjećajući naraslu toplinu tijela iako je zapuhivao prohladni noćni povjetarac s mora.

— Zašto ne možeš, Jakove — grizao sam se brišući orošeno čelo — Maloga moramo prevesti, čovječe . . . U pitanju je život djeteta, čovječe . . . Ta, eno, opet signal s one strane, govorio sam tako brzo kao da se s nekim takmičim u brzini izgovaranja riječi i sa žeravicom pod tabanima, a on je uobičajeno, lijeno, istiskao svaku riječ koja me tukla mučenjem.

— Bolestan, kažeš?

— Stomak mi je naduven kao bačva.

— Što si to gutao, kog đavola?

E — on samo zastenja, škripavo zakašlja i nešto nejasno progunda kao u vrućici. Bio sam siguran da on nije nikada bio zabušant, saboter, već su ga pritisle jadne godine, glad, rat. Mene uhvati neko sažaljenje pa mu predložih da mi da vesla i guc i da ću sam obaviti sav posao. Trenutak on počuta, zatim odškrinu prozor i izbi voštanom, golom lobanjom, tu i tamo prošaranom sitnim bijelim čupercima, rijetko usadenim kao čuperci morske trave, uhvaćeni uz vode-nu tikvu. Ispruži glavu na suhom vratu i upre pogledom i rukom . . .

— Tamo — reče — tamo je guc i tu su i vesla.

— Mogu li?

— Ah, samo idi, Jure!

Ništa više mu nisam rekao, čak sam zaboravio da mu viknem i doviđenja jer me kriza vremena ludo šapinjala i ja sam otrčao. U ludom trku zviznuh koljenom o kamen tako bolno i glupo da sav potrnuh sa zvijezdama u zjenicama. Penjući se uhvatih za oveći nakrivljeni lanac i ugledah guc. U prikrajku očima nabrbah vesla s rutavim lopaticama, pa mi neočekivano sinu neka suluda misao sjetivši se djece koja bi ponekad u igri dobacivala Jakovu da su mu ta vesla raskovi nagrizli, a on bi im tiho opsovao i produžio veslati.

Bio sam sâm. Grabio sam veslima po čipkastoj površini koja se sitno srebrila uz šustanje vode niz bokove guca. Barka je klizila k suprotnoj obali, a ja sam sve više osjećao bridenje suhih dlanova, zato bih dlanove pokvasio pljuvačkom i još snažnije zapinjao.

Kroz rutave oblaciće odozgo bi stidljivo namigivale zvijezde, a mjesec se palio na zubu planinskog vijenca u daljini. Još samo pola sata ili malo manje i eto me, doktore Mali, k tebi u uvalicu, kraj stijene, sa zadovoljstvom sam tješio sebe i otezao veslima što sam bolje mogao i znao.

* * *

— Ovamo, ovamo — začuh tihi šapat, dobacujući tanki konopčić, ali istog trenutka kao gromom ošinut zanijemih bez misli, u praznini stravične provalije jer vidjeh da tanki konop guca, uz zburad osmijeh, nateže nečija crna ruka. Vidjeh ljeskav, žuti metal po grudima. Učini mi se da nemoćno

izustih samo Oh! Kao u gadnom snu spazih bradonju, koljača, ali to nije bio ružan san, već najstvarnija stvarnost. Zakolutah očima kao u samrtnom grču koji dolazi neočekivano i naglo i tim još teže i stravičnije, poput šoka, razara duhom i tijelom. Bez ijedne riječi. Tri osjenčene kosmate prilike sijevale su beonjačama britko kao noževima.

— Ptico, — prijeteći izusti prvi — a, ptičice, upao si u krletku, a?

Ja sam šutio kao zemlja jer riječi su bile negdje duboko u meni zaleđene, nisam ih imao. Mozgom sam osjećao samo grozne bolove. Bio sam nestvaran, a uistinu čitav čovjek: bespomoćan, težak, smrtnik. Blenuo sam kao žvijer pod nožem, a prvi se tupo, metalno, bez osjećaja kezio;

— Da odvezeš doktora, a, ptičice, majčica ti . . .

Tupo sam ga pogledao. Bijesno, bez straha.

— A eno ga, doktor — reče pokazujući na Maloga koji je bio privezan uz korijen široke smrke i utopljen u sjenku kao muha u paučinu.

— De, kako ono svjetlom zvrndaš, signalíšeš, de, pokaži sad doktore?

Doktor je ćutao.

Ta suluda stravična igra kao da je trajala vječnost, a bila je stopljena u svega par minuta. Zatim me onaj prvi munu u rebra i blenu da pođem s njime. I doktora su drmusali za konopčić. Išli smo tako pokunjeni, može biti, oko stotinjak metara ivicom Zaliva, a onda naglo skrenusmo u šumarak.

— Šta hoćete? — u sav glas dreknu Mali — Moja savjest nisu ubojstva!

Oni se samo zacerekaše . . . Šut!

Začudi me snaga Maloga i od tih njegovih riječi snažno mi zakola krv u žilama. Napon snage nagonio me da odmah

nešto uradim, ali koračali smo još možda stotinjak metara. Oni su vadili kame koje su se prijeteći, blijedo, presijevale kao sablasti.

— Ja sam liječnik — poviče doktor — šta hoćete?

— Crveno đubre — reče onaj prvi — sudit će ti ovo i zavitla kamom. — De, kako ono signalíšeš, doktore; de kaži . . . kaži sad . . .

I doktor izvuče baterijsku lampu i zatitra dva-tri puta, a iz džepa mu poispadaše žuta zrnca varena kukuruza.

— S ovim te ti crveni hrane?

— Da — reče doktor — ne tražim bolje.

— Doktor, pa iskrpljene gaće, ha!

On samo pogleda. Ne reče ništa. Javljala se zora. Možda je još prošlo nekoliko minuta po bespuću, a onda iza jednog gustiša nazreh, izgleda prvi, puščanu cijev, od čega me obuze čudna jeza jer to je sigurno zasjeda ovih, pomislih.

Tu ću se oprostiti sa životom. I bolje osmotrih, ali uz naglo i gromko Stoj! stadoh kao skamenjen. Četvorka iz odreda banu sasvim iznenadno kao sunce, kao pjesma, kao život, kao sav svijet preda mnom, pred nama. Nisam znao šta da učinim, već sam onog prvog bradonju zgrabio za čuperak i oborio ga pod se, a da nisam toga bio svjestan.

— A sad — oštro reče vođa partizanske patrole — Svaki za svojim poslom . . . Doktore, traže te u odredu . . . Sutra moraš stići.

I stvarno svaki je otišao svojim poslom. Doktor i ja gucem preko Zaliva, ravno k Marinoj kolibi zbog djeteta, a s četvorkom iz odreda klapale su bradonje, ali bez cinizma, bez osmijeha, možda razmišljajući o zemlji, o čudnoj zemlji koja je rodila strašnu snagu svoje odbrane u krvi partizanskoj.

Osvitao je dan pun sunca.